

**HODNOTENIE DLHODOBEJ UDRŽATEĽNOSTI TURIZMU
Z HĽADISKA ENVIRONMENTÁLNEHO VNÍMANIA
OBYVATEĽSTVA
(NA PRÍKLADE MIKROREGIÓNU SVÄTÉHO JURA)**

Dagmar ŠTEFUNKOVÁ – Zdena KRŇÁČOVÁ – Katarína PAVLIČKOVÁ

Abstract: The paper deals with the survey of environmental perception of residents, which was realized within the frame of the project "Integrated development of tourism in the harmony with nature conservation in the microregion of Svätý Jur". The target of inquiry was to find out the inhabitants favour on the recreation and tourism development in their villages and surroundings, as well as the respondents awareness about negative and positive effects in a connection with landscape and nature conservation. The part of the survey was assessment of aesthetic perceiving of selected types of landscape space too. Our aim was, to know which types of landscape space the residents of target region prefer especially in a connection with recreational and tourist activities.

Key words: environmental perception of residents, inquiry of aesthetic perceiving of landscape, tourism, recreation, integrated development, protection of nature and landscape

Úvod

Krajina a jej zdroje sa využívajú na rôzne účely, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a môžu si konkurovať. Nekontrolovateľný a neekologický rozvoj cestovného ruchu vedie k narušeniu alebo trvalému zničeniu prírodného prostredia a následne vedie k spomaleniu alebo úplnému zastaveniu rozvoja akejkoľvek formy cestovného ruchu. V rámci projektu Integrovaného rozvoja turizmu v súlade s ochranou prírody v mikroregióne Svätého Jura boli riešené vhodné alternatívne riešenia pre rozvoj mikroregiónu v zmysle ekologicky optimálneho a vyváženého rozvoja lesného, rekreačného, poľnohospodárskeho ako i urbanizačného krajinného a socioekonomického potenciálu (Krňáčová a kol., 2004). Čiastkovým cieľom projektu bolo zvýšiť všeobecnú environmentálnu informovanosť a zainteresovanosť miestnej komunity na trvalo udržateľnom rozvoji turizmu v regióne prostredníctvom dotazníkového prieskumu, obsahom ktorého sa zaoberá aj náš príspevok.

Metodika a modelové územie

Mikroregión vinohradníckej oblasti Svätého Jura pri Bratislave predstavuje veľmi rôznorodú a výnimočnú krajinu z prírodného a kultúrno-historického hľadiska s vysokou environmentálnou a estetickou hodnotou, zároveň je pod silným a často živelným urbanizačným a rekreačným tlakom, ktorý ohrozuje spomínané hodnoty.

Dagmar Štefunková,

Ústav krajinskej ekológie SAV, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava, e-mail: dagmar.stefunkova@savba.sk

Zdena Krňáčová,

Ústav krajinskej ekológie SAV, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava, e-mail: zdena.krnacova@savba.sk

Katarína Pavlíčková,

Katedra krajinskej ekológie PRIF UK, Mlynska dolina, 842 15 Bratislava,
e-mail: pavlickova@fns.uniba.sk

Účelom prvej časti prieskumu bolo zistiť jednak všeobecné environmentálne povedomie občanov modelového územia vo vzťahu k ochrane prírody, ďalej ich záujem vzhľadom na rozvoj rekreačných a športových činností a vidieckeho turizmu všeobecne, ako aj celkovú informovanosť respondentov o negatívnych a pozitívnych prvkoch a javoch vzhľadom na ochranu krajiny a prírody.

Turistické a rekreačné aktivity sú lokalizované prednostne v prostredí, ktoré dostatočne saturuje estetické požiadavky. Preto ďalšou časťou prieskumu environmentálneho povedomia bol aj dotazník zameraný na zhodnotenie estetického pôsobenia vybraných typov krajinného prostredia, kde sme sa chceli dozvedieť ktoré typy prostredia obyvatelia daného regiónu preferujú najmä v súvislosti s danými aktivitami.

Prieskum názorov obyvateľov mikroregiónu Svätý Jur bol uskutočnený v júli 2004, v šiestich katastrálnych obciach mikroregiónu. V rámci prieskumu bolo zapojených 171 respondentov v členení, ktoré uvádza tabuľka (tab.1):

Tab. 1 Prieskum názorov obyvateľov mikroregiónu Svätý Jur

Miesto bydliska	Počet	Pohlavie	Počet	Vzdelanie	Počet	Vek (r.)	Počet
Grinava	22	Muži	89	základná škola	18	13-18 r.	19
Chorvátsky Grob	24	Ženy	82	stredná škola bez maturity	27	19-30 r.	67
Limbach	20					31-50 r.	54
Slovenský Grob	25			stredná škola s maturitou	77	nad 51 r.	31
Svätý Jur	50						
Vajnory	30			vysoká škola	49		

Prvá časť prieskumu bola uskutočnená technikou štrukturalizovaných rozhovorov, t.j. jednalo sa o kombináciu dotazníkového šetrenia spojeného s rozhovorom.

V rámci dotazníka, ktorý bol základom pre štrukturalizované rozhovory, bolo zahrnutých 21 otázok, z ktorých bolo 18 uzatvorených a 3 poloopených. Táto skladba sa zvolila na základe predchádzajúcich negatívnych skúseností zostavovateľov dotazníka s používaním otvorených otázok.

Otázky v dotazníku boli volené podľa týchto tématických okruhov:

a) záujem o rozvoj turizmu všeobecne a v mieste bydliska – 2 otázky, b) spokojnosť so súčasným stavom turizmu v mieste bydliska – 2 otázky, c) poznatky o chránených územiach a stave životného prostredia v k. ú. obcí – 6 otázok, d) spôsob informovania o prírodných hodnotách a propagácia obce – 4 otázky, e) preferované a navrhované rekreačné aktivity respondentov – 5 otázok, f) vlastníctvo pôdy v chránených územiach – 2 otázky.

Druhá časť prieskumu bola zameraná na estetické pôsobenie krajinného prostredia mikroregiónu. Prieskum preferencií estetického pôsobenia krajiny prostredníctvom diapozitívov a fotografií je podľa viacerých výskumov relevantným spôsobom hodnotenia v porovnaní s hodnotením fyzických znakov krajiny prostredníctvom expertov (napr. Clay and Smith, 2004, Pietrzak, 1999). Prieskum bol realizovaný prostredníctvom súboru 12 farebných fotografií znázorňujúcich typy krajinných prvkov mikroregiónu, v ktorých je potenciálne možná realizácia rôznych typov rekreácie a turistiky. Taktiež sa jednalo o typ štrukturalizovaného dotazníka s jednou uzatvorenou otázkou týkajúcou sa zhodnotenia estetického pôsobenia zobrazenej fotografie balovou metódou. Pred vyhodnotením bola každému respondentovi poskytnutá možnosť prezrieť si celú sadu fotografií vo farbe, tak aby získal celkový obraz o hodnotených prvkoch a mohol dostatočne využiť celú škálu 10 stupňovej numerickej stupnice. Následne každý z respondentov obdržal dotazník s čiernobiou sadou fotografií, ktorý vyplnil.

Boli hodnotené nasledovné vybrané typy krajinného prostredia: 1. historická zástavba sídiel, 2. chatové osady v lese, 3. mozaika maloblokových viníc, záhrad a porastov drevín, 4. mozaika maloblokových viníc, záhrad a porastov drevín s prevahou viníc, 5. veľkoblokové vinice, 6. veľkoblokové polia, 7. vodné plochy, 8. vlhké lúky, 9. mozaika vlhkých lúk a mokradí s vrbinami, 10. slanomilné trávobylinné porasty so sukcesiou krovin, 11. slatinné lesy, 12. podhorské lesy.

Výsledky

Zo získaných výsledkov vzhľadom na obmedzený rozsah článku stručne prezentujeme otázky priamo súvisiace s rozvojom rekreácie a turizmu v mikroregióne Svätého Jura.

Záujem o rozvoj turizmu všeobecne a v mieste bydliska

Z výsledkov vyplýva, že 93 % respondentov sa zaujíma o rozvoj turizmu na Slovensku a až 95 % respondentov odpovedalo kladne aj na otázku záujmu o rozvoj turizmu v ich obci a jej blízkom okolí. Záujem o rozvoj turizmu na Slovensku i v rámci mikroregiónu mesta Svätý Jur prejavili vo väčšom počte muži, ľudia z vekovej kategórie od 19 do 30 rokov a prevažne vysokoškolsky vzdelaní. Naopak, nezáujem bol výraznejší u ľudí od 31 a viac rokov a u ľudí dôchodkového veku. Táto skutočnosť poukazuje na pomerne vysoký nezáujem ľudí v produktívnom veku podieľať sa priamo či nepriamo na rozvoji turizmu. Až tretina respondentov túto stránku turizmu nevedela posúdiť, čo nepovažujeme za dobrý signál pri hľadaní možnosti rozvoja turizmu v mikroregióne.

Spokojnosť so súčasným stavom turizmu v mieste bydliska

Ak zoberieme za základ porovnania spokojnosti obyvateľov mikroregiónu počet odpovedí v podotázke „páči sa mi“ a „nepáči sa mi“, potom dostávame obraz o výraznej nespokojnosti respondentov („páči sa mi“ – 356 odpovedí a „nepáči sa mi“ – 562 odpovedí). Respondenti sú najviac spokojní so zeleňou a prírodou v ich okolí (60 %), s vinohradníckou tradíciou (49 %), estetickým vzhľadom v obciach (34 %). Najmenej spokojní sú s výskytom čiernych skládok a malým množstvom košov na odpady (61 %), zlým stavom ciest a počtom áut (49 %), malou možnosťou rekreačných aktivít (37 %). Samostatnou otázkou bola spokojnosť/nespokojnosť so stavom ubytovacích a stravovacích možností v mikroregióne. So súčasným stavom je spokojných iba 19 % respondentov a až 54 % je nespokojných.

Poznatzky o chránených územiach a stave životného prostredia v k. ú. obci

Ďalšou témou prieskumu verejnej mienky bola problematika vplyvu blízkosti chráneného územia na rozvoj turizmu. Na otázku, či obyvatelia mikroregiónu vedia o nejakom chránenom území, ktoré sa nachádza v rámci katastra ich obce, prípadne jej blízkeho okolia, odpovedalo kladne až 85 % z celkového počtu, a to predovšetkým stredoškolsky vzdelaní s maturitou (46 %) a vysokoškolsky vzdelaní respondenti (32 %), z vekovej kategórie od 19 do 50 rokov. Či však práve takáto blízkosť chráneného územia má vplyv na rozvoj turizmu v rámci mikroregiónu, nie je také jednoznačné. 21 % respondentov si myslí, že blízkosť chráneného územia kladne ovplyvňuje rozvoj turizmu v ich okolí, 19 % z nich to nevie posúdiť a len 9 % respondentov sa prikláňa k názoru, že chránené územie má negatívny dopad na rozvoj turizmu v mikroregióne. Na otázku, či obyvatelia obcí navštevujú chránené územia, odpovedalo kladne 146 (85%) respondentov, z ktorých až 119 (81%) uviedlo, že chránené územia navštevujú občas a len 27 (15%) pravidelne.

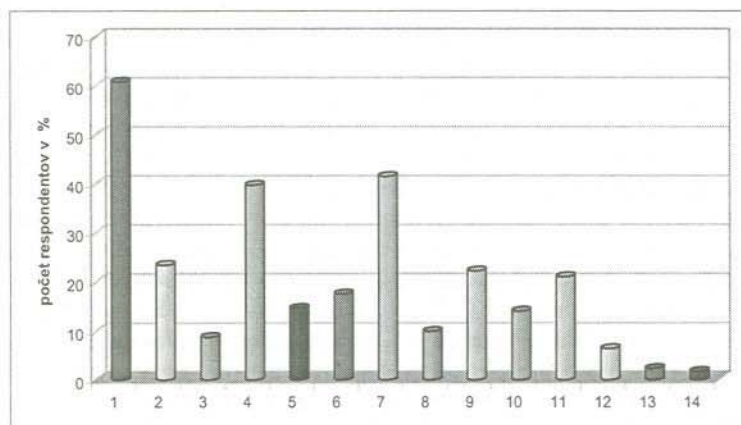
Spôsob informovania o atraktivitách územia z hľadiska turizmu

Informovanie o prírodných hodnotách územia v obci nepokladajú respondenti za dostačujúce. Ohľadom záujmu o lepšiu informovanosť odpovedalo kladne až 67 % respondentov a len 8 % sa k tejto otázke stavia negatívne. Až 22 % respondentov nevedelo posúdiť, či chcú byť nejakým spôsobom informovaní a ich postoj možno považovať za istý spôsob skôr nezájmu. Čo sa týka propagácie možnosti rozvoja turizmu, resp. oboznámenie sa s atraktivitami územia, tu respondenti mikroregiónu uprednostňujú brožúrky a letáky (42 %), vo veľkom počte aj umiestnenie informácií na internete prostredníctvom webovskej stránky (39 %), umiestnenie informačných tabúl priamo v obciach a ich okolí (33 %), miestne noviny a časopisy (30 %) a nakoniec formu turistických máp (28 %).

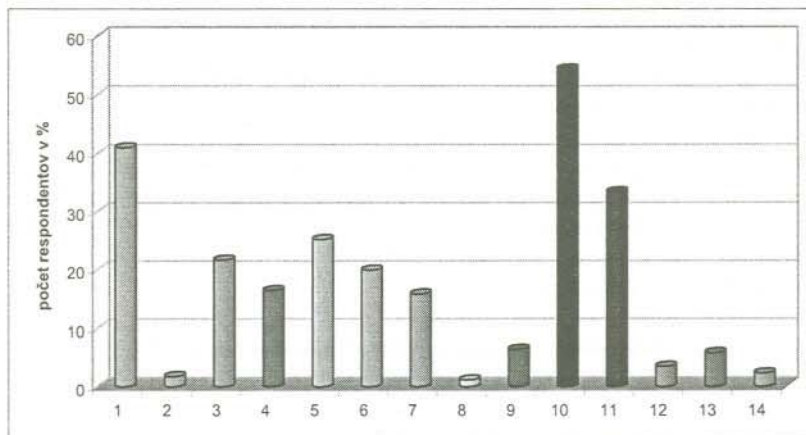
Preferované a navrhované rekreačné aktivity respondentov (graf 1, graf 2)

Obyvatelia mikroregiónu preferujú skôr rekreačný turizmus pred poznávacím. Najrozšírenejším druhom turizmu je horský turizmus s celoročnou prevádzkou, zahrňujúci predovšetkým pešiu turistiku (61 %), pobyt pri vode a kúpanie (42 %), ktoré je viazané na existenciu vhodných vodných plôch (bagroviská, nádrže), príp. výskyt geotermálnych vôd. V neposlednom rade je u obyvateľov mikroregiónu rozšírená cykloturistika (40 %).

V budúcnosti by obyvatelia mikroregiónu mesta Svätý Jur uvítali v ich obciach a v blízkom okolí predovšetkým viac upravených jazier, kúpalísk, či plavární (54 %), uvítali by možnosť väčšieho počtu športových areálov a ihrísk v spojení s ich lepšou vybavenosťou na športové aktivity (40 %). V súvislosti s vinohradníckou tradíciou, rozvojom vidieckeho a poznávacieho turizmu je zaujímavá miera ich záujmu o vinobranie (22 %), alebo ochutnávku vín v miestnych pivniciach a vychádzky do vinohradníckej krajiny (16 %). Respondentom výrazne chýba viac kultúrno-spoločenských podujatí (33 %) a uvítali by v budúcnosti priestory pre športové aktivity, ako fitness centrum (25 %), cykloturistický chodník aj pre kolieskové korčule (20 %) či tenisový kurt (16 %). Samostatnou otázkou bola otázka možnosti vybudovania cykloturistických trás, ktorú by privítalo až 76 % respondentov.

Graf 1. Uved'te prosím, akým rekreačným resp. športovým aktivitám dávate prednosť?
 1-turistika, prechádzky, 2-návšteva kultúrnych podujatí, 3-návšteva kultúrno-historických pamiatok, 4-cykloturistika, 5-rekreačný beh, 6-loptové hry v športových areáloch, 7-kúpanie, 8-rybolov, poľovníctvo, 9-kolieskové korčule, 10-posilňovanie, 11-záhradkárenie, 12-jazdectvo, 13-žiadne športové aktivity, 14-neodpovedal

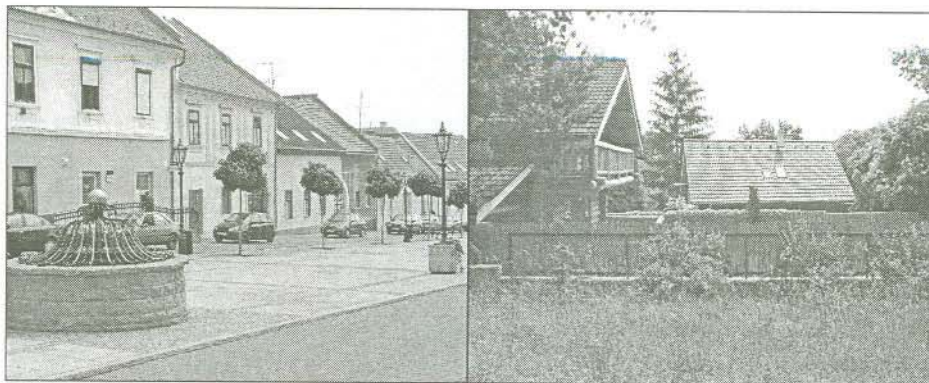

Graf 2. Uved'te prosím, ktoré rekreačné a športové aktivity by ste uvítali v budúcnosti vo Vašej obci, prípadne v jej okolí.

1-športové areály, ihriská, 2-účasť na tradičných miestnych kultúrnych podujatiach, 3-vinobranie, 4-ochutnávka vín v miestnych pivniciach a vychádzky do vinohradníckej krajiny, 5-fitness centrum, 6-cykloturistický chodník aj pre kolieskové korčule, 7-tenisový kurt, 8-U-rampa, 9-golfový areál, 10-plaváreň/kúpalisko, upravené jazerá, 11-viac kultúrnych podujatí, 12-neviem, 13-iné, 14-neodpovedal

Prieskum preferencií vybraných typov krajinného prostredia z hľadiska ich estetického pôsobenia (Obr. 1)

Pri tomto prieskume sme vyberali také typy prostredia, ktoré by si mohol návštevník/obyvateľ mikroregiónu vybrať za prostredie, v ktorom zrealizuje svoje rekreačné aktivity. Zámerne (vzhľadom na cieľ prieskumu) sme nevyberali všeobecne negatívne pôsobiace typy prostredia (devastované, priemyselné areály a pod.). Respondenti preto inklinovali pri hodnotení k prideleniu nadpriemerného počtu bodov aj pre nich relatívne najmenej príťažlivým typom prostredia (najnižší bodový priemer je 5,7b z 10 bodovej škály). Celkovo spomedzi všetkých respondentov najviac esteticky pôsobivé sú podhorské lesy (priemerný počet bodov na jedného respondenta - 8,6 b.), slatinné jelšové lesy (8,3b.) a vodné plochy (8,2 b.) a historické centrá sídiel (7,2b.). Slatinné lesy za najpríťažlivejšie považovali najmä obyvatelia so SS vzdelaním vo vekovej kategórii 19-31 r. Podhorské lesy ako najviac esteticky pôsobivé preferovali rovnako muži aj ženy, respondenti s vysokoškolským a stredným vzdelaním s maturitou, nad 50 rokov. Naopak najnižšie hodnoty estetického pôsobenia (celkovo stále nadpriemerné) dosahujú chatové osady a mozaika s prevahou viníc (5,7b.), veľkoblokové polia (5,8 b.), mozaika viníc záhrad a porastov drevín a veľkoblokové vinice (5,9 b). Preferencia lesného prostredia a vodných plôch ako esteticky najatraktívnejších typov prostredia korešponduje s preferenciami rekreačných a športových aktivít obyvateľov, ktorí uprednostňujú pešiu turistiku a pobyt pri vode (pozri graf 1.). Možno povedať, že očakávané boli preferencie vodných plôch pred lesmi u vekovej kategórie od 13-19 rokov a u respondentov so základným vzdelaním. Na druhej strane málo očakávané boli najnižšie preferencie chatových osád u respondentov vo vekovej kategórii od 31-50 r., s úplným stredoškolským vzdelaním, čo je skupina u ktorej by sme predpokladali, že častejšie ako iné skupiny realizuje svoje rekreačné aktivity práve v tomto prostredí.

1. Historická zástavba sídiel

2. Chatové osady v lese

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 7,2 priemer počtu bodov na jedného respondenta: 5,7

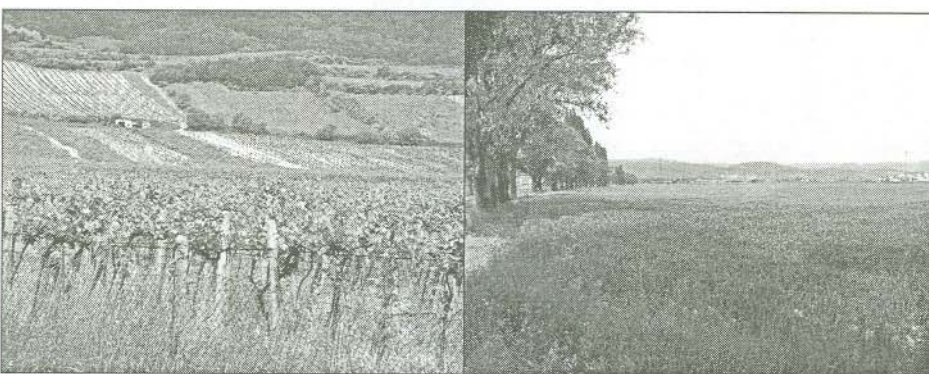

3. Mozaika maloblokových viníc, záhrad, a porastov drevín

4. Mozaika maloblokových viníc, záhrad, a porastov drevín s prevahou viníc

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 5,9

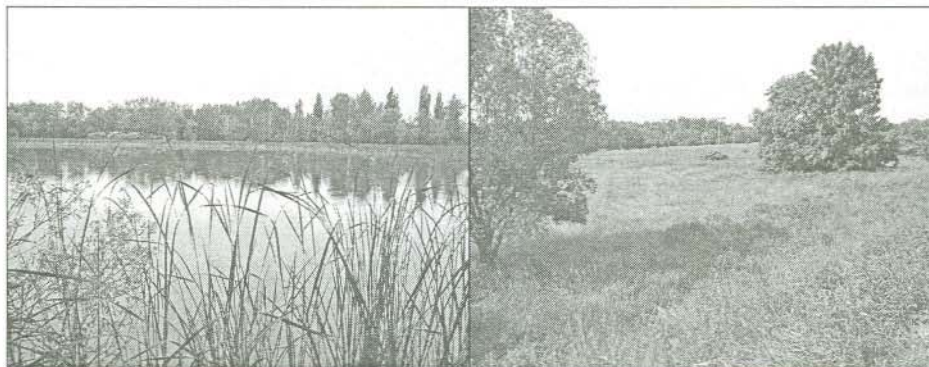
priemer počtu bodov na jedného respondenta: 5,7

5. Veľkoblokové vinice

6. Veľkoblokové polia

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 5,9; priemer počtu bodov na jedného respondenta: 5,8

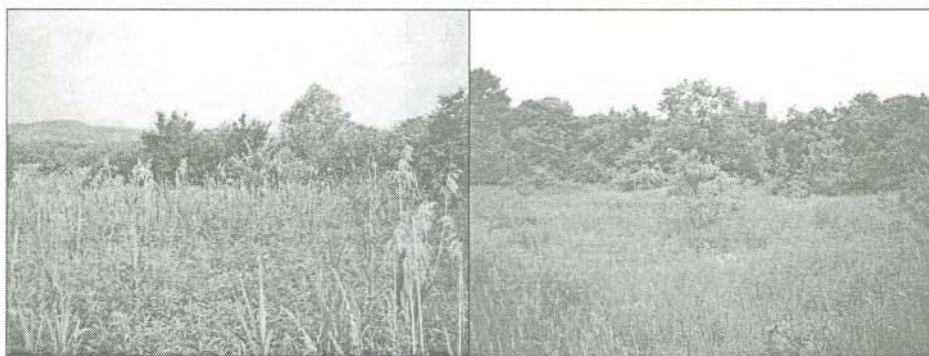

7. Vodné plochy

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 8,2

8. Vlhké lúky

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 6,8

7. Mozaika vlhkých lúk a mokradí s vrbinami

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 6,3

7. Slanomilné trávobylinné porasty so sukcesiou krovín

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 6,4

7. Slatinné lesy

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 8,4

7. Podhorské lesy

priemer počtu bodov na jedného respondenta: 8,6

Obr.1. Zhodnoťte estetické pôsobenie vybraných typov krajinného prostredia na obrázkoch priradením určitého počtu bodov zo stupnice 1 (nízke estetické pôsobenie) až 10 (vysoké estetické pôsobenie).

Diskusia

Prieskum prostredníctvom štrukturalizovaných dotazníkov a fotografií sa ukázal ako vhodný spôsob zisťovania preferencií aj u problematiky, ktorá sa spája aj s estetickým vnímaním prostredia. Výsledky prieskumu estetického pôsobenia krajinných typov pomerne korešpondujú s výsledkami v otázke „čo sa Vám páči na Vašej obci a jej okolí“ ako aj v otázke preferencií vykonávaných rekreačných a turistických aktivít. Výsledky prieskumu poukázali aj na problematiku krajinných typov, v ktorých je potrebné zvýšiť atraktivitu vzhľadom na želaný rozvoj aktivít. Jedná sa najmä o oblasť viníc a ich mozaík, kde by si občania želali realizovať vychádzky, prípadne ochutnávky avšak nepovažujú ich za dostatočne atraktívne. Takisto veľkoblokové polia ako oblasť potenciálne vhodná na rozvoj cykloturistiky, je málo esteticky pôsobivá. Chatové osady v lesnom prostredí, ktoré sú z hľadiska ich dopadu na prírodné prostredie problematickým prejavom rekreácie sú prekvapivo aj na okraji záujmu respondentov – žiaden z opýtaných nerealizuje tento spôsob rekreácie, a z hľadiska estetického pôsobenia sú na najnižšej úrovni preferencií.

Záver

Z výsledkov prieskumu vyplýva že obyvatelia mikroregiónu si celkovo uvedomujú dôležitosť rozvoja svojej obce a okolia, a to aj formou turizmu a cítia potrebu vyjadriť sa ako aj priamo sa podieľať na ďalšom smerovaní vývoja ich obcí s ohľadom na ochranu prírody a krajiny. Ich nespokojnosť so súčasným stavom turizmu sa týka hlavne vybavenosti, kvality životného prostredia v obciach a ich okolí a prejavov vandalizmu, nevšímavosti a neudržanosti. Naopak, obyvatelia si uvedomujú prírodné hodnoty a špecifickú atmosféru sídiel a využívajú ich na realizáciu svojich aktivít. Respondenti by si želali aj výraznejší rozvoj rekreačných aktivít spojených s vinohradníckou tradíciou, avšak krajinné prostredie, v ktorom by mali byť realizované, považujú za menej atraktívne (vinice, mozaiky viníc). Ako prieskum ukázal obyvatelia regiónu si v budúcnosti želajú také rekreačné aktivity, pri realizácii ktorých nemusí nevyhnutne dochádzať k neželanej devastácii prírodných a urbanistických hodnôt.

Výsledky prieskumu sú vhodným podkladom pre miestne samosprávy pri rozhodovaní o type a lokalizácii rekreačných aktivít v súlade s krajinným potenciálom mikroregiónu územia, takisto môžu ovplyvniť rozhodovanie o smerovaní vhodných aktivít obcí na zvyšovanie environmentálneho vedomia ich obyvateľov.

***Poznámka:** Príspevok bol publikovaný Agentúrou na podporu vedy a techniky prostredníctvom finančnej podpory č. APVT-51-037 202 „Integrovaný manažment krajiny“*

Literatúra

- KRNÁČOVÁ Z. a kol. 2004: Integrovaný rozvoj turizmu v environmentálne hodnotnej krajine mesta Svätý Jur, ÚKE SAV, PRÍFUK Bratislava, 210 pp.
- CLAY, G.R. and SMITH, R.K., 2004: Assessing the validity and reliability of descriptor variables used in scenic highway analysis. *Landscape and Urban Planning* 66 (2004), p. 239-255.
- PIETRZAK, M., 1999: Knowledge about Landscape Perception as a Tool for Tourism Management, *Ekológia (Bratislava)*, Vol.18, No. 1, p. 75-81.

**EVALUATION OF LONG-LASTING SUSTAINABILITY OF TOURISM FROM
THE PERSPECTIVE OF RESIDENTS PERCEPTION
(CASE STUDY OF THE SVÄTÝ JUR MICROREGION)**

Summary

As follows from results of the survey, residents of the microregion realise the significance of their village and its surroundings development, namely by the tourism. They feel the requirement to declare and participate on the next trend of their villages development with regard to nature and landscape conservation. Their dissatisfaction with present stage of tourism concerns especially to facilities, quality of the environment in commune and its surroundings, manifestation of vandalism, neglect and lack of maintenance. On the contrary, residents aware the natural values of the landscape and well preserved rural urbanity of settlements and use them on the realisation of their activities. Respondents would like to more expressive development of recreation activities connected with vineyard tradition as the form of the recreation, too, however types of landscape space, where it should be realised in, they consider like less attractive.

Recenzovali : Prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD.
RNDr. Monika Ivanová